

Integraal herstel

TUSSENEVALUATIE EERSTE FASE

DBM

September 2022
Dr. Albert Jan Kruijer
Eelke Blokker

Integraal herstel

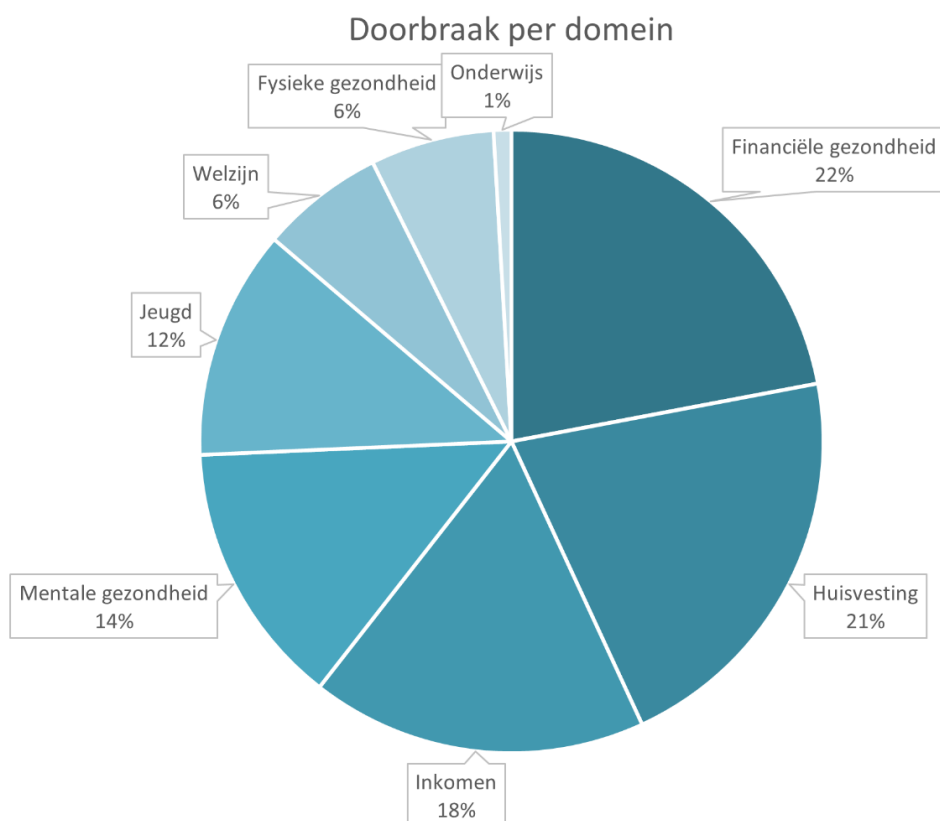
In het kader van het programma Emotioneel Herstel is een programma gestart voor ernstig gedupeerden die problemen ervaren op meerdere leefgebieden tegelijkertijd; Integraal herstel. Aanvullend op wat gemeenten doen met hun brede hulp. Deze gedupeerden worden ondersteund door het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) die de Doorbraakmethode® gebruikt om ondersteuningsplannen voor hen te maken, realiseren en monitoren. De eerste fase van deze aanpak is in september afgerond. De resultaten daarvan worden hieronder weergegeven.

In de eerste fase zouden 50 gedupeerde gezinnen instromen. Op 1 september 2022 zijn inmiddels 64 aanmeldingen binnengekomen. Voor 53 van hen is een ondersteuningsplan gemaakt en in uitvoering gebracht. Met een tweetal gedupeerden lukte het na aanmelding nog niet om in contact te komen. Ook is een aantal aanmeldingen dusdanig recent dat nog geen integraal ondersteuningsplan is gemaakt.

EERSTE, BELANGRIJKSTE PROBLEEM

Om een indruk te geven met welke problemen gedupeerden kampen bij aanmelding, is in beeld gebracht op welke leefgebieden of domeinen mensen hun eerste danwel grootste belemmeringen ervaren. Daarin valt op dat huisvestingsproblemen en financiële gezondheid huishoudens ontwrichten of dat dreigen te doen. Snel herstel van die materiële basis is belangrijk. Het ontbreken van die basis houdt ook regelmatig verband met de mentale gezondheid van gedupeerden.

Je kunt hierbij denken aan situaties waarin het schuldenmoratorium is afgelopen, de eerste schuldeisers weer op de stoep staan en mensen in de knel komen met bijvoorbeeld hun huur en energie. Vrijwel iedere gedupeerde in de aanpak Integraal herstel die in zo'n omstandigheid terecht komt, ontwikkelt direct een hoog stressniveau dat gepaard gaat met emotie, mentale kwetsbaarheid en verminderde emotionele beschikbaarheid voor thuiswonende kinderen.

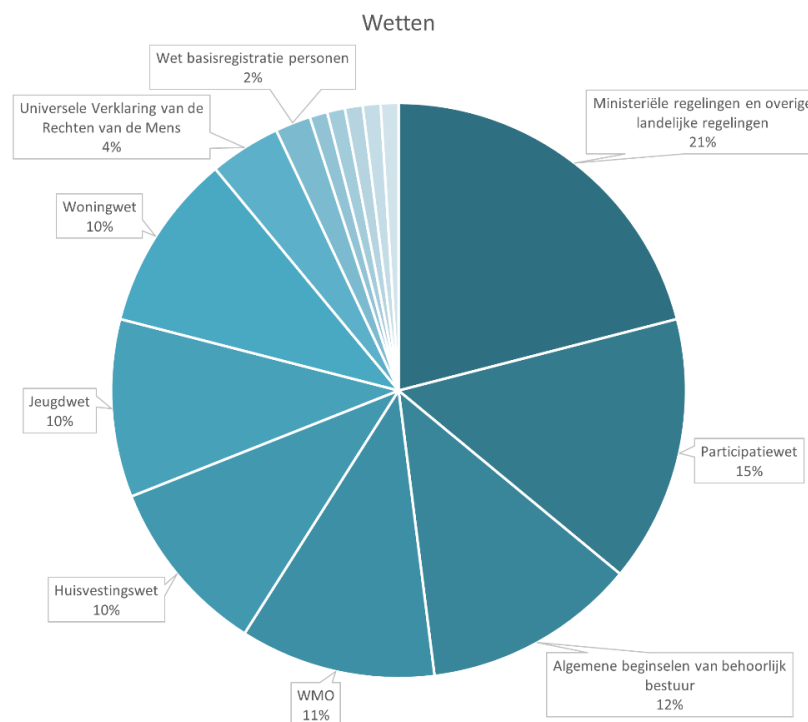
De problemen

- 62% van de gedupeerden in de aanpak heeft schulden (9% van het totaal heeft informele schuld).
- 32% heeft een ontoereikend inkomen.
- 77% ervaart woonproblematiek, specifiek is in 8 gezinnen (17%) sprake van dak- of thuisloosheid.
- In 7 gezinnen (15%) zijn kinderen uithuisgeplaatst.
- Bij 26% is er sprake van GGZ inzet door de problematiek, in 4 gezinnen is of was er sprake van suïcidale gedachten door de gevolgen van de Toeslagenproblematiek.
- 26% heeft of had medische zorg nodig. Het is niet te stellen dat dit komt door de Toeslagenproblematiek, maar wordt aangegeven dat de medische situatie is veroorzaakt of verergerd door de Toeslagenproblematiek.
- 4 gezinnen/ouders zijn persoonlijk failliet verklaard door de schulden en de hoogte van de vorderingen.
- 19% van de geholpen ouders is naar het buitenland gevlucht in de tijd dat ze gedupeerd waren. Inmiddels zijn of willen zij allemaal terug naar Nederland.
- In 9% van de gevallen was de 'fraude' gepleegd door iemand anders dan de gedupeerde (bv. gastouder, curator, ex-partner), zonder dat de gedupeerde dat op het moment van 'plegen' wist.

INSTRUMENTEN OM DOORBRAKEN TE BEREIKEN

Met de Doorbraakmethode® wordt ingezet op snelle verlichting van de eerste noden, waardoor gedupeerden in omstandigheden geraken waarin ze de relatieve rust vinden om aan hun herstel te werken en over hun nabije toekomst na te denken. Die verlichting gaat meestal gepaard met de inzet van gangbare instrumenten en voorzieningen waartoe bijvoorbeeld gemeenten, zorgverzekeraars, UWV, UHT/Belastingdienst en andere maatschappelijke- en overheidsinstellingen toegang kunnen geven. Om dergelijke voorzieningen in de context van de gedupeerde effectief in te zetten, is in veel situaties een uitzondering op bureaucratische processen voor nodig. Met andere woorden: er moet maatwerk geleverd worden. Omdat maatwerk en willekeur twee kanten van dezelfde medaille zijn, wordt dat maatwerk juridisch onderbouwd.

Denk bijvoorbeeld aan een gedupeerd gezin dat vanwege een progressieve, levensbedreigende ziekte bij een van de ouders met het hele gezin naar een andere gemeente moet verhuizen. Vanwege mantelzorg die daar ontvangen kan worden. Daar moeten onder meer een betaalbare aangepaste woning, inkomensondersteuning, verhuiskostenvergoeding en aanvullende zorgverzekering in snel tempo en in de juiste volgorde bij vier verschillende instanties geregeld worden. Daarvoor doet IPW een beroep op juridische uitzonderingsgronden, hardheidsclausules en beginselen om te laten zien dat er ruim voldoende grondslag is om noodzakelijke uitzonderingen te maken. Onderstaande diagram geeft een indruk van de wettelijke grondslagen die daarvoor gebruikt zijn in de 53 ondersteuningsplannen. Voor het oplossen van huisvestingsproblemen wordt ruimte gevonden in de Woningwet (vrije ruimte voor directe bemiddeling door woningcorporaties) en de Huisvestingswet (woonurgentie). Financiële noden worden doorgaans gelegitimeerd met behulp van de Participatiewet (inkomen, bijzondere bijstand) en met de SPUK-regeling voor eenmalige kosten (in de tabel: Ministeriële regelingen). Ook in het kader van de Wmo en Jeugdwet worden voorzieningen getroffen.

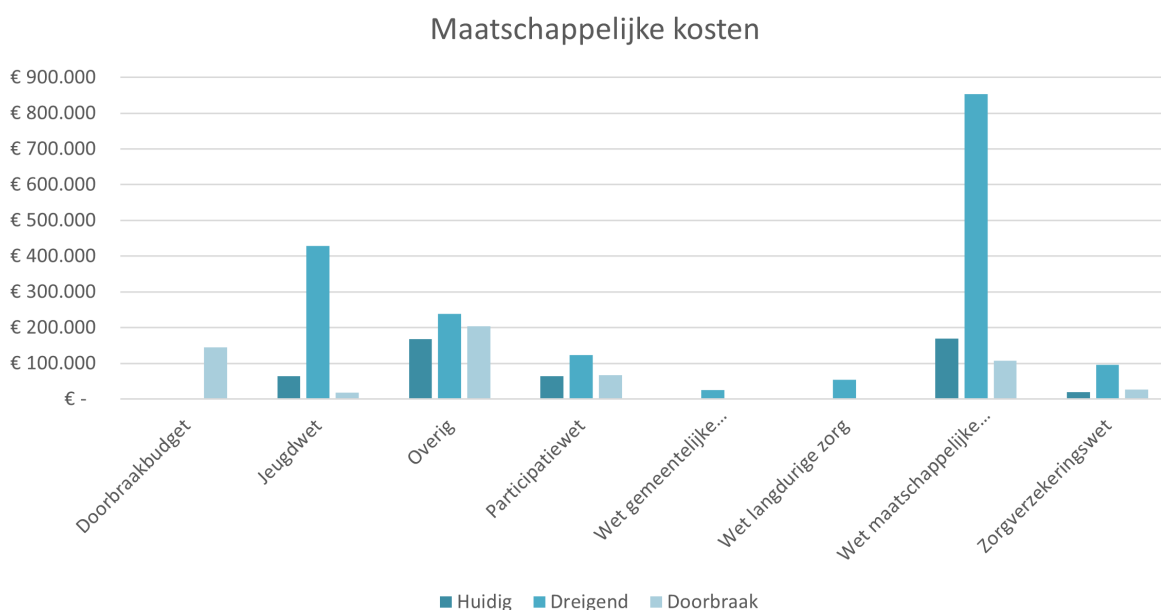
De doorbraken

- In 36% van de situaties was het aflossen van (een deel van de) schuld een deel van of de doorbraak.
- In 34% moest er een woonplek geregeld worden (in 19% van de totale groep ging dat om een urgentieverklaring of extra inschrijftijd voor een sociale huurwoning).
- In 28% van de gezinnen was (een deel van) de doorbraak het vergoeden of betalen van relatief kleine, incidentele dingen (schoolspullen, kleren, meubels, een vlucht naar Nederland).
- In 17% van de gevallen was het regelen van een structurele ondersteuning in het inkomen de doorbraak (bijvoorbeeld een uitkering of bijzondere bijstand).
- Ook in 17% van de casussen was een significant deel van de nodige doorbraak het faciliteren/regisseren/ondersteunen van het proces vanuit Integraal herstel.
- In 19% van de gevallen was er een uitzondering in wet of beleid de doorbraak, of was dat nodig om de doorbraak te ondersteunen.

MAATSCHAPPELIJKE IMPACT

Naast een juridische grondslag voor maatwerk inventariseert de aanpak ook wat de maatschappelijke impact daarvan is. Omdat in de meeste situaties van gedupeerden die zijn aangemeld voor Integraal herstel, escalatie van problemen dreigt als er niet snel iets gebeurt. Die impact wordt uitgedrukt in maatschappelijke kosten. De maatschappelijke kosten van hulp en ondersteuning worden in drie scenario's naast elkaar gezet. Dat zijn de kosten die op het moment van aanmelding worden gemaakt (huidig), de kosten die voorspeld worden als er geen maatwerk geleverd kan worden (dreigend) en de kosten van het ondersteuningsplan van Integraal herstel. Het verschil daartussen vertegenwoordigt de maatschappelijke impact. Die is uitgedrukt in onderstaande diagram.

Daarin valt vooral op dat escalaties van problemen die op de loer liggen in deze gezinnen zich vooral dreigen te wreken in de opvoeding (Jeugdwet) en in kostbare vormen van maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Daarbij kun je denken aan opschalen van het toezicht op kinderen die in de knel komen. En aan vormen van opvang en (begeleid of beschermd) wonen. Illustratief zijn bijvoorbeeld een situatie van een ondernemersgezin met vijf minderjarige kinderen waarin een zakelijke schuldeiser na beslag voorbereidingen treft voor een executieverkoop van hun woning. Dat gezin zal dakloos worden als niet snel ingegrepen wordt en vervolgens een beroep doen op opvang. Een ander voorbeeld is een alleenstaande moeder van twee minderjarige kinderen, waarvan een uithuisgeplaatst, die opnieuw drie maanden huurachterstand heeft en afgesloten dreigt te worden door de energieleverancier. Zij raakt daardoor dusdanig van streek dat zij sterke suïcidale gedachten ontwikkelt. Waarna het toezicht op haar thuiswonende kind dreigt te worden opgeschaald. Het wegnemen van de financiële stress en dreigende huisuitzetten, zorgt vrijwel direct voor verlichting op het mentale vlak.

RESULTATEN VOOR GEDUPEERDEN

Nog niet alle 53 ondersteuningsplannen zijn afgerond. Dat houdt mede verband met het feit dat gedupeerden nog wachten op Integrale Beoordeling en/ of een advies van de Commissie Werkelijke Schade. In de ondersteuningsplannen die op 1 september 2022 reeds zijn afgerond, of zo goed als, zien we de volgende resultaten.

Maatschappelijke ondersteuning

- Eenmaal werd een gezin in de gezinsopvang aan passende huisvesting geholpen.
- Zevenmaal werd een beroep op een vorm van gezinsopvang voorkomen, vanwege een dreigende huisuitzetting en/ of aflopen van tijdelijke huurovereenkomsten.
- Zevenmaal werd voorkomen dat alleenstaanden (opnieuw) thuisloos raakten of bleven.

Inkomensondersteuning

- Vier keer werd een beroep op inkomensondersteuning voorkomen.
- Van de vier gedupeerden die reeds inkomensondersteuning hadden werd de omvang van die inkomensondersteuning minder.

Jeugdzorg

- In zeven situaties was jeugdzorg reeds aanwezig. Na het realiseren van het ondersteuningsplan kon in vijf van die situaties de jeugdzorg worden afgeschaald of verminderd.
- Uithuisplaatsing en jeugdbescherming is voor minimaal vijf kinderen voorkomen.

Mentale gezondheid

- In drie van de acht situaties waarin behandeling in het kader van GGZ nodig was, is die na de uitvoering van het ondersteuningsplan nog steeds nodig. In lagere frequentie of lichtere vorm.

Onderwijs

- Driemaal is (vervolg)onderwijs van kinderen van gedupeerden voorgezet dat eerder tot stilstand was gekomen.

TERUGKOPPELING VAN OUDERS (EN HUN KINDEREN)

De ouders die worden geholpen met deze aanpak geven terug dat ze zich beter voelen nadat de eerste en ergste nood is verholpen. En daardoor ook ruimte ontstaat om naar overmorgen te gaan kijken. En daarover na te denken. Over IPW geven ze aan dat ze de open houding in de gesprekken waarderen. Ouders kunnen hun verhaal kwijt op hun manier en kunnen vertellen wat zij zelf als hun grootste of hardnekkigste probleem op dit moment ervaren. Ook de oplossingsgerichte houding, de vasthoudendheid en kennis van zaken heeft veel meerwaarde aldus gedupeerden.